KJ-1435

M.A. (Previous)
Term End Examination, 2020

SANSKRIT

Paper - IV

दर्शनशास्त्रम्

Time : Three Hours] [*Maximum Marks* : 100
[*Minimum Pass Marks* : 36

नोट : **सर्वे** प्रश्नाः समाधेयाः। सर्वे प्रश्नाः समानाङ्काः।

इकाई-I

1. अधोलिखितेषु केषाञ्चित् **चतुर्णां** व्याख्याकार्या :

(क) तत्र द्रव्याणि पृथिव्यप्तेजोवाटवाकाश-काल-दिगात्म-मनांसि नवैव।

(ख) तत्र प्रत्यक्ष ज्ञान करणं प्रत्यक्षम्।

Scanned with CamScanner

(ग) सव्यभिचार-विरुद्ध-सत्प्रतिपक्षाऽसिद्ध-बाधिताः पञ्च हेत्वाभासः।

(घ) अनुमानं द्विविधं स्वाऽर्थं पराऽर्थं च।

(ङ) प्रत्यक्षज्ञानहेतुरिन्द्रियाऽर्थसन्निकर्षः षड्बिधिः।

(च) यत्सवेतं कार्यमुत्पद्यते तत्समबायिकारणं।

इकाई-II

2. अधस्तनेषु केषाञ्चित् **चतुर्णां** व्याख्याकार्याः :

(क) लौगाक्षिभास्करानुसारेण 'यागादिरेव धर्मः'।

(ख) तत्र पुरुषप्रवृत्त्यनुकूलो भावयितु व्यापार विशेषः शाब्दी भावना।

(ग) तत्राज्ञातार्थज्ञापको वेदभागोविधिः।

(घ) शब्दसामर्थ्यं लिङ्गम्। यथाहुः – 'सामर्थ्यं सर्वशब्दानां लिङ्गमित्यभिधीयते' इति।

(ङ) समाख्या यौगिकः शब्दः सा च द्विविधा-वैदिकी लौकिकी च।

(च) तत्र 'ऐन्द्राग्नमेकादशकपालं निर्वपते'।

Scanned with CamScanner

इकाई-III

3. अधोलिखितेषु कारिकाद्वयं व्याख्येयम् :

(क) असदकरणादुपादानग्रहणात्, सर्वसम्भवाभावात्।
शक्तस्य शक्यकरणात्, कारणभावाच्च सत् कार्यम्॥

(ख) प्रीत्यप्रीति-विषादात्मकाः प्रकाश-प्रवृत्ति-नियमार्थाः।
अन्योऽन्याऽभिभवा-ऽऽश्रय-जनन-मिथुनवृत्तयश्च गुणाः॥

(ग) जन्म-मरण-करणानां प्रतिनियमादयुगपत्प्रवृत्तेश्च।
पुरुषबहुत्वं सिद्धं, त्रैगुण्यविपर्ययाच्चैव॥

(घ) तस्मान्न बध्यतेऽद्धा, न मुच्यते नापि संसदति कश्चित्।
संसरति, बध्यते, मुच्यते न नानाऽऽश्रया प्रकृतिः॥

इकाई-IV

4. अधस्तनेषु कमपि **द्वयं** व्याख्येयम् :

(क) "अयमधिकारी जननमरणादिसंसारानलतप्तौ दीप्तशिरा जलराशिभिवोपहारपाणिः श्रोतियं गुरुमुपसृत्य तमनुसरति।"

Scanned with CamScanner

(ख) "वस्तुन्यवस्त्वारोपोऽध्यारोपः।"

(ग) "द्विधा विधाय चैकैकं चतुर्धा प्रथमं पुनः।
स्वस्वेतरद्वितीयांशैर्योजनात्पञ्च पञ्च ते॥"

(घ) वेदान्तमते सूक्ष्मशरीराणि तेषामुत्पत्तिश्च।

इकाई-V

5. तर्कसंग्रहनुसरिण शब्दप्रमाणस्य स्वरूपं विविच्यताम्।

अथवा

अर्थसंग्रहमनुसृत्य प्रयोगविधेः स्वरूपं निरूपयत्।

अथवा

सांख्यदार्शनमाश्रित्य पुरूषो विवेचनीयः।

अथवा

किं नामानुबन्धचतुष्टयम्? कतिविधिञ्च स्पष्टीक्रियताम्।

Scanned with CamScanner